

מבוא

בשלושים השנים האחרונות אנו עדים לפריחת תעשייה מסוג חדש- תעשיית ה-Hitech. אחד המאפיינים הפחות סימפטיים של תעשייה זו היא "חברת העבדים המודרנית." התחרותיות המרובה בתוך ומחוץ לחברה ביחד עם שעות העבודה המטורפות גורמות לשחיקה פנימית של העובד ושל משפחתו. שחיקה זו היא תופעה מוכרת וקיימים מספר ניסיונות להתמודד עמה. בעיה זו, בנוסף לבעיות חברתיות נוספות שתעשייה זו מייצרת (כגון הגדלת הפער בין אלו שיש להם ואלה שאינם יכולים ליהנות מהשפע הזה) הביאה אותי לחפש גישה המבוססת על עקרונות היהדות - וביתר פירוט על עקרונות שמיטה ויובל.

כיום, הלכות שמיטה ויובל רלוונטיים בעיקר למגזר החקלאי. בתקופות העבר, מגזר זה הקיף את רוב האוכלוסייה ולכן הלכות אלו עיצבו את פני העם. כיום, המגזר החקלאי מונה פחות מ-3% מכוח העבודה במשק, ולכן נראה לי אך טבעי להרחיב את מסגרת השמיטה גם למגזרים אחרים. במאמר זה אתייחס למגזר ההי-טק שבו אנו נמצאים, אך כמובן ניתן להרחיב את הרעיונות גם למגזרים אחרים. הרעיון הבסיסי הוא לקחת פסק זמן קולקטיבי של שנה מהמרוץ כל שבע שנים. לפני שנכנס לפירוט העיקרון אציין רק כי לדעתי קצב התעשייה הוא מהיר יותר ממה שהצבור מסוגל לעכל, ולכן האטה של הקצב בשביעית (15%) לא אמורה לפגוע בגיעה משמעותית בתעשייה - בייחוד אם עושים את כל ההכנות הנדרשות.

עקרונות השביעית

פעם בשבע שנים אסור לעבד את האדמה למשך שנה תמימה זו היא תמצית השביעית. אין לחרוש, לזרוע לקצור וכולי. מטעמי המצווה: טעם המצווה העיקרי (לפי ספר החינוך) הוא להטביע אצל האדם כי האדמה אינה רכוש הפרטי אלא שייכת לאל "ושבתה הארץ שבת ל-ה'". בנוסף לטעם עיקרי זה ניתן להצביע על עוד שני טעמים: 'מנוחה' לאדמה - התורה מדריכה אותנו להסתכל על האדמה כיצור חי הזקוק למנוחה. תוצאה נוספת היא מנוחה (או שינוי) לאדם. אמנם טעם זה לא מופיע במקורות, וגם אין הוא חל על כל האנשים (אלא רק על חקלאים) אולם העובדה הפשוטה היא כי במצב שבו רוב הצבור הם חקלאים - מנוחה כפויה של שנה, אינה יכולה לעבור בלי להותיר את רישומה. האבן עזרא בפירושו על מצוות הקהל הבאה לדעתו בתחילת השביעית - כותב במפורש - למען ילמדו כל השנה. הרב קוק בהקדמתו ל"שבת הארץ" מציין כי מה שהשבת אמורה לעשות ליחיד מבחינה רוחנית, השמיטה אמורה לעשות לאומה.

■ עשייה הכרחית לשמר את הקיים

גם אם אסור לעבד את הקרקע והאילנות, אין התורה רוצה כי עמל של שנים ירד לטמיון ולכן מותר לעשות את העיבוד המינימלי כדי לשמר את הקיים.

■ מצווה "להשמיט" כלומר לא לנהוג בעלות בפירות הגדלים בשנה זו הפרי הגדל בשנה זו שייך לכולם (אפילו לחיית השדה!). על האדם להפקיר את השדות ואת הפירות.

■ קדושת שביעית

כדי למנוע ולזול בפרי המופקר, וכדי למנוע מצב של השחתה קיבלו הפירות סטטוס מיוחד של קדושה, המגדיר מה מותר לעשות איתם (בעיקר לאכול) ומה אסור (כמעט כל השאר). "לאוכלה ולא לכליון".

■ שמירת חובות

מצווה נוספת החלה בשביעית על כולם (חקלאים ולא חקלאים) היא החיוב לשמוט את החובות שחייבים לה. הרעיון העומד בבסיס מצווה זו הוא לתת לכל האנשים "התחלה חדשה" בלי לגרור חובות מהעבר.

■ מצוות הקהל

במוצאי שנת השמיטה (ולדעות אחרות בתחילתה) מתכנסים כל הקהל במקדש והמלך (=הסמכות השלטונית העליונה) קורא בספר התורה. חוויה זו אמורה להיות חוויה מאחדת ורוחנית.

■ מתי חייבים בשביעית -

זמן החיוב מהתורה הוא כשרוב עם ישראל על אדמתו והוא ריבון בארצו. אחת הסיבות לכך היא שלא ניתן לדרוש מאדם לראות את שדהו חרב בעוד המתחרים משגשים. כשישראל שולט בארצו - מצווה זו אמורה להקיף את כל הצבור החקלאי ועל ידי כך להפוך את זה ממשבר אישי לפרויקט לאומי.

שביעית בתעשיות המתקדמות

כאשר באים אנו לבצע העתקה ולהחיל עקרונות אלו על תעשיות ההי-טק אנו צריכים להיצמד במידת האפשר לשורשי וטעמי המצוות השונות ולראות באיזה מידה הם רלוונטיים לגבי הנושא. את הטעם המרכזי למשל - להכיר כי הכל שייך לאל, או הכפפת החומר לרוח - נוכל להשיג בעצם הנכונות להחיל עלינו עוד מערכת חוקים שאינה מכוונת למקסם את הרווח החומרי לבעלי המניות.

■ ושבתה התעשייה שבת ל-ה'

מה פרוש שביטה בתעשייה שלנו? הפירוש המידי הוא עצירה לשנה של כל הפיתוחים החדשים הן של התשתיות והן של היישומים השונים. לא עובדים על מעגלי סיליקון חדישים, לא מפתחים אלגוריתמים מהירים יותר ולא מוציאים מהדורה חדשה לתוכנה. לא לוקחים פרויקטים חדשים ועל כל הפרויקטים להסתיים לפני ראש השנה. אין התקנה של תשתיות חדשות במפעלים השונים. אין גם רישום פטנטים במהלך השנה. נותנים לעולם אפשרות לספוג את הפיתוחים שפותחו בשש השנים הקודמות ולהטמיע אותם.

מותר לעשות את הפעולות ההכרחיות כדי לשמר את הקיים, ולכן מותר לתקן באגים (אך לא להוסיף תכונות!), מותר לתקן מערכות שהתקלקלו ולתחזק את התשתית הקיימת.

■ הפקר וקדושה

במהלך שנת השביעית כל התוכנות הקיימות בשוק תחולקנה בחינם (FREWARE) לכל דורש. על ידי זה יכולים גם כאלה שאין ידם משגת בדרך כלל (יחידים או אומות) להתנסות לאורך זמן בתוכנות שונות. יצרניות חומרה יכולים למכרה במחירי עלות בלבד לפי סידור מיוחד של "אוצר ההי-טק". כדי שלא יבואו לזלזל בדברים אלו הניתנים בחינם (או במחירי עלות) יש להחיל על מוצרים אלו נהלים שונים, למשל שאסור להשתמש בהם ליצירת כלי נשק התקפיים ("לעשייה ולא למלחמה").

■ שמיטת חובות

זהו אחד התחומים בו, לדעתי, אין לקחת את הלכת שביעית כפשוטה. מהכתוב בתורה וכן מהדיון במשנה ובתלמוד נראה בבירור כי ההלוואות שעליהן חל דין השמיטה הן הלוואות בין עשיר לעני. נראה לי כי יהיה זה לא נכון להחיל דין זה על מציאות של B2B או אפילו B2C בימינו. מקום אפשרי לשקול את זה הוא בהלוואות של הבנק הבין-לאומי לאומות מתפתחות ושם אכן ניתן לשקול מחיקת חובות מפעם לפעם, אך אין הדבר נוגע במישרין לתעשיית ההי-טק.

■ שוק ההון

למרות שאין מקבילה לזה בשוק החקלאי נראה לי כי מן הראוי ששוק ההון יהיה סגור להנפקות, רכישות ומיזוגים לאורך השנה. מגמה זו תשתלב היטב עם הנטייה להמעיט בעיסוק בחומר במהלך השנה.

■ מצוות הקהל

אין כתעשיית ההי-טק לארגן כנסים גדולים ומפוארים. נראה לי כי תעשייה זו צריכה לארגן את כנס ההקהל הלאומי והבין לאומי. הכנס צריך לעסוק בסוגיות רוחניות הרלוונטיות לתעשייה ולציבור הרחב.

■ ומה לעשות במשך השנה?

האם החברות צריכות לסגור את שערים במהלך השנה? לדעתי התשובה היא שלילית. בצד הצורך לתמוך בלקוחות קיימים ניתן להתמקד בשתי פעילויות:

■ תרומה לצבור

אין זה סוד כי תעשיית ההי-טק היא האחראית המרכזית היום לפערים הכלכליים והחברתיים ההולכים וגדלים. נראה לי כי בשנה זו יכולים כל המפעלים להתגייס לצמצום הפער על ידי פרויקטים שונים.

■ למידה

תחום ההי-טק הנו תחום משופע ידע. על מנת שהעובדים והחברה יישארו בשיאם לאורך שנים הם צריכים כל הזמן ללמוד ולהתחדש. יחד עם זאת, שנה תמימה של מעין חופש תיתן לעובדים הזדמנות לסגור פערי ידע שנצברו לאורך השנים ומכך יצאו כולם נשכרים. ניתן גם לחשוב על מסגרות של העברת ידע בין חברות במסגרת יריד ההקהל.²

■ משפחה

שנה זו חייבת גם להיות מנוצלת לתת לאיש ההי-טק את האפשרות לבלות יותר זמן עם משפחתו ובני ביתו.

כל האמור לעיל ניתן להתבצע רק בעולם בו רוב החברות יסכימו לקבל עליהם את ההגבלות האלו. חברה שתנסה לבדה לקיים את זה - סביר להניח שלא תשרוד את השנה. לכן החיוב צריך לחול רק כאשר ניתן יהיה לקיים את זה בקנה מידה עולמי ("ימות המשיח"). יחד עם זאת, חברות שונות יכולות לקחת מרכיבים שונים ולנסות ליישם בעולמנו הלא מושלם.

יובל

כל שבעה מחזורי שמיטה (פעם ב-50 שנה) חל היובל. בעוד השמיטה הינה רק הפסקה מהמרוץ ולקייחת פסק זמן לשנה, היובל מכריז בעצם על התחלה חדשה. כל העבדים משתחררים וכל הקרקעות (= נכסי התשתית) חוזרים לבעליהם. לכלכלה הקלאסית המתבססת על אדם סמית יהיה קשה מאוד לקבל עקרונות אלו מכיוון שהם מתעמתים באופן מהותי עם האפשרות, של אומה, תאגידים או יחידים לצבור הון "לנצח".

אולם נראה לי כי אמוץ עקרונות אלו על ידי התעשייה העולמית יכול להוות לא רק פתרון צודק מבחינת סגירת פערים כלכליים אלא גם פתרון חכם המאפשר צמיחה מואצת. רעיון בסיסי זה הופיע בכתביהם של הוגים ציוניים מודרניים כהרצל, ז'בוטינסקי, שבתאי בן דב ואחרים.

כיצד אמור להיראות איפה היובל המודרני? כאמור, המוטיבציה המרכזית הינה "התחלה מחדש" והחזרת הבעלות על נכסי התשתית (קרקע, מחצבים, תדרים וכו') לאנשים החיים על אותה ארץ. במילים אחרות - כל הזיכיונות חוזרים לעם המקבל מחדש - 100% שליטה. העברת בעלות זו תגרום בהרבה מהמקרים לפירוק תאגידי ענק - דבר המבורך לדעתי מבחינה כלכלית שכן הוא יאפשר צמיחה מואצת. גם תאגידים שונים שנבנו מהשתלטויות עוינות יפורקו, והבעלות תחזור לעובדים/מייסדים. המקבילה ל"שחרור העבדים" תתקיים על ידי שחרור העובדים מהגבלות שונות תוך הבטחת הזכויות השונות שצברו במהלך השנים (במילים אחרות, עובד יוכל לעזוב את מקום עבודתו עם הפיצויים - דבר הנהוג ממילא בחלק מחברות ההי-טק). בחברות המחלקות אופציות לעובדים - כל האופציות יהיו ברות מימוש. נראה לי כי גם בעלויות על קניין רוחני (פטנטים) צריכים לפוג במהלך השנה, וזאת, כדי לאפשר צמיחה של חברות חדשות שיוכלו להשתמש בקניין זה.

סיום: פנטזיה או שאיפה ריאלית?

האם זה רציני? בשלב זה מדובר כמובן רק בהשתעשעות מחשבתית, אינטלקטואלית שמטרתה להראות כי גם במאה ה-21 יש בתורת היהדות עדיין מה להעניק לעולמנו. כמובן, כדי שדבר זה יתרחש צריכים להתבצע שינויים כבירים בתפישות של האליטה הכלכלית והפוליטית המובילה את העולם. לדעתי האפשרות לשינויים אלו לא רק קיימת (ראה סעיף הכלכלה החדשה), אלא על כל אחד מאיתנו, המאמין בצורך של שינויים אלו - מוטלת החובה לעזור לה לקרות ובכך לקדם את עולמנו זה לקראת חזון הנביאים על עולם אוטופי או לפחות טוב יותר מהנוכחי.

1. עיין גרעון קונדה בספרו - Culture Engineering

2. האם היה סדר לימוד מיוחד בשביעית בזמן הקדום? למרות שהדעת נותנת שכן (ולו רק בגלל העובדה שלרוב האנשים שכל ששת השנים היו עסוקים בשדותיהם, היה הרבה זמן פנוי) אין כמעט מקורות לכך. מקור אפשרי אחד נמצא בקידושין עא. שבו נאמר על לימוד מסוים שהיה נלמד פעם בשבע שנים (או "פעם בשבוע" בלשון חז"ל).

